

Nr 119.

Ankom till riksdagens kansli den 17 maj 1929 kl. 1 e. m.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts under tionde huvudtiteln av statsverkspropositionen gjorda framställning angående anslag till ersättning åt sjömanshusen jämte i ämnet väckta motioner.

(3:e avd.)

I den till riksdagen den 4 januari 1929 avlätna propositionen (nr 1) angående statsverkets tillstånd och behov under budgetåret 1929/1930 har Kungl. Maj:t under tionde huvudtiteln (punkt 28 av det vid propositionen fogade statsrådsprotokollet över handelsärenden för samma dag) föreslagit riksdagen att å riksstaten för budgetåret 1929/1930 till ersättning åt sjömanshusen anvisa ett extra anslag av 162,000 kronor för beredande under år 1929 åt sjömanshusen av skälig ersättning för dem åliggande bestyr med värnpliktigas inskrivning och redovisning samt för andra dem åvilande uppgifter för statsverkets räkning.

Beträffande utredningen i ämnet får utskottet hänvisa till sid. 67—74 i statsrådsprotokollet.

Under rubrik »ersättning till sjömanshusen» anvisade riksdagen å extra stat för vart och ett av åren 1900—1911 ett anslag å 30,000 kronor för beredande åt sjömanshusen av ersättning för dem åliggande bestyr med värnpliktigas inskrivning och redovisning samt med utarbetande av sjöfartsstatistiska uppgifter.

På därom av Kungl. Maj:t i 1911 års statsverksproposition gjord framställning höjde samma års riksdag anslaget för år 1912 till 40,000 kronor, vilket belopp sedermera av riksdagen anvisats även för vart och ett av åren 1913—1920.

I anledning av en vid 1915 års riksdag väckt motion hade emellertid sagda års riksdag i sin skrivelse nr 175 anhållit, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning rörande sjömanshusen i riket, i syfte att dessa institutioner på ett ändamålsenligare sätt än dittills måtte tillvarataga sjöfolkets intressen.

I berörda skrivelse anförde riksdagen bland annat: En undersökning borde företagas rörande sjömanshusens befattning med de värnpliktigas inskrivning och redovisning, därvid borde beräknas, till vilket belopp kostnaderna därför ävensom kostnaderna för sjömanshusens förvaltning för

övriga statsändamål kunde anses belöpa sig. I samband därmed borde övervägas, i vad mån ett särskiljande av sjömanshusens understödjande och förvaltande myndighet kunde äga rum. När en dylik undersökning blivit verkställd, borde staten omedelbart till sjömanshusen erlægga det årliga belopp, som kunde befinnas utgöra skälig ersättning för sjömanshusens arbete för statens räkning. Skulle för värpliktsärendenas behandling en centralisering visa sig lämplig, borde givetvis även undersökas, om så kunde vara förhållandet jämväl för handhavandet av andra uppgifter, som sjömanshusen hade att fylla.

Efter hörande av kommerskollegium uppdrog Kungl. Maj:t den 30 juni 1916 åt kollegium att med tillhjälp av sakkunniga verkställa den av riksdagen begärda utredningen ävensom att till Kungl. Maj:t avgiva det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Den 18 november 1919 avlämnade de av kollegium tillkallade sakkunniga betänkande och förslag rörande sjömanshusens omorganisation.

I fråga om antalet sjömanshus förordade de sakkunnigas majoritet en minskning av antalet sjömanshus från 47 till 31, medan en reservant, som instämde i förslaget om fullständig indragning av 16 sjömanshus, ansåg, att av de återstående 31 allenast 12 borde bibehållas som sjömanshus och 19 ombildas till mönstringskontor.

Vad anginge statens förpliktelser i fråga om sjömanshusen uppskattade de sakkunniga efter en ingående utredning angående sjömanshusens arbetsuppgifter statens andel däri till 75 procent.

Kommerskollegium, som för egen del då ännu icke tagit ställning till de sakkunnigas förslag beträffande minskning av antalet sjömanshus, förklarade sig emellertid finna den av de sakkunniga beräknade proportionen mellan det statliga och enskilda intresset i sjömanshusens arbetsuppgifter väl avvägd. Med åberopande härav hemställde kollegium om åtgärder, syfte att statens bidrag till bestridande av sjömanshusens förvaltningskostnader under såväl år 1920 som år 1921 måtte bringas att uppgå till 162,000 kronor.

Vid föredragning härav för Kungl. Maj:t den 7 januari 1920 anförde dåvarande chefen för finansdepartementet, att det vore med tvekan han toge ståndpunkt till vad kommerskollegium sålunda hemställt. Givetvis talade mycket starka skäl för att låta med höjande av det till sjömanshusen utgående anslaget anstå, till dess frågan om sjömanshusens omorganisation föreläge i färdigberett skick och anslagsbehovet samt grunderna för ersättningen kunde med säkerhet bedömas. Då departementschefen emellertid av vad i ärendet förekommit blivit övertygad om, att statsverkets kostnader icke kunde ställa sig lägre än vad kollegium beräknat, funne han sig likväl böra biträda kollegii framställning, i vad den avsåge höjning för år 1921 av det till sjömanshusen utgående statsbidraget.

Kungl. Maj:ts i enlighet härmed hos riksdagen gjorda hemställan blev av riksdagen bifallen.

Enahanda anslag, 162,000 kronor, har sedermera anvisats för vart och ett av åren 1922--1927.

I skrivelse den 23 september 1927 hemställde kommerskollegium, att anslag för förevarande ändamål måtte till samma belopp, som senast beviljats, hos riksdagen äskas även för år 1928. I samband härmed ifrågasatte kollegium, som icke ansett lämpligt att till definitiv prövning upptaga ovan nämnda förslag till omorganisation av sjömanshusen, förrän ställning tagits till ett av skeppstjänstkommitterade utarbetat förslag angående ordnande av sjömanspensioneringen, på vissa anförda skäl en provisorisk organisationsändring av sjömanshusen och föreslog i sådant hänseende indragning från och med den 1 januari 1929 av 13 sjömanshus samt ny indelning av riket i sjömanshusdistrikt m. m.

Ifrågavarande av kollegium till indragning föreslagna sjömanshus voro de i Piteå, Skellefteå, Hudiksvall, Uppsala, Södertälje, Söderköping, Linköping, Vadstena, Jönköping, Ronneby, Falkenberg, Kungälv och Lidköping befintliga.

De av kommerskollegium anförda skälen för indragning av visst antal av de nuvarande sjömanshusen voro i korthet följande.

Under årens lopp hade olägenheter alltmera gjort sig märkbara i fråga om bibehållandet av en del av de mindre sjömanshusen. Sålunda hade det i ett flertal fall visat sig svårt att annorledes än efter flera påstötningar kunna förmå vederbörande sjömanshusdirektion att avgiva svar å kollegii skrivelser eller att avlämna föreskrivna periodiska uppgifter till kollegium. I vissa fall hade antydda missförhållanden sin orsak i bristande lämplighet hos vederbörande sjömanshusombudsman, en omständighet som åter givetvis hade samband med svårigheten att till den jämförelsevis obetydliga avlöning, som därvid kunde förekomma, förvärva lämplig kraft för befattningen som ombudsman. Kollegium hade vidare på senare år vid ett par tillfällen mottagit klagomål från vederbörande militära myndigheter över att vid vissa mindre sjömanshus vederbörandes skyldigheter i avseende å de värnpliktigas redovisning uraktlåtits, och hade dylikt klagomål utgjort en bidragande orsak till ombyte av innehavare av ombudsmansbefattning. Även inom socialstyrelsen föreläge mindre gynnsamma erfarenheter i fråga om de mindre sjömanshusens förmåga eller vilja att tillhandagå med föreskrivna uppgifter.

På grund av sjömanshusens stora antal vore vidare organisationen ganska tungrodd, vilket bland annat framträdde vid skriftväxling och genom svårigheten för kollegium att genom inspektion på ort och ställe underkasta vederbörande erforderlig kontroll.

På grund av att ombudsmansbefattningarna särskilt vid de minsta sjömanshusen av naturliga skäl hade karaktären av bisysslor, hade slutligen jämförelsevis täta ombyten av innehavare å befattningarna i fråga blivit följden, ett förhållande som icke kunnat undgå att inverka menligt på tjänstens utövande.

Genom en indragning av åtminstone flertalet av de mindre sjömanshusen skulle de nyss antydda olägenheterna i väsentlig grad bortfalla. Samtidigt därmed skulle vinnas en stor fördel i avseende å en av sjömanshusens viktigare funktioner, nämligen understödsutdelningen. Den höjning av statsbidraget från 40,000 kronor till 162,000 kronor, som under senare år provisoriskt genomförts i avbidan på eventuell ytterligare höjning, hade visserligen möjliggjort väsentliga förbättringar i nu ifrågavarande avseende. Men det stode för kollegium fullt klart, att en viss centralisering av sjömanshusen och deras verksamhet i förevarande avseende skulle kunna verka mycket gagneligt. Genom av kollegium utfärdade anvisningar rörande sjömanshusens understödsverksamhet hade det under de senare årens lopp lyckats att genomdriva en viss utjämning de olika sjömanshusen emellan och förbättringar i övrigt i vad anginge understödsutdelningen och kapitaltillgångarna. Emellertid kvarstode ännu åtskilliga ojämnheter, som det vore önskvärt få undanröjda. Detta skulle underlättas, om ett antal mindre sjömanshus, där understödsutdelningen och även annan verksamhet visat sig spela mindre roll, indroges och deras kapitaltillgångar finge komma andra sjömanshus tillgodo, samtidigt som hela organisationen bleve lättare att överblicka och handhava.

Vid anmälan den 4 januari 1928 av berörda anslagsäskande anförde chefen för handelsdepartementet bland annat, att, då icke heller han kunde finna, att de nyssnämnda ej slutligt lösta spörsmålen utgjorde något hinder mot vidtagande av vissa förenklingar och förbättringar i sjömanshusens organisation, det vore hans avsikt att framdeles framlägga kollegii därutinnan gjorda förslag till Kungl. Maj:ts prövning.

I sin skrivelse nr 10 A framhöll emellertid riksdagen såsom sin mening, att, oaktat det vore önskvärt, att dylika förenklingar, så snart ske kunde, bleve genomförda, det icke syntes riksdagen lämpligt att, innan slutlig ståndpunkt kunnat tagas till omorganisationsfrågan i hela dess vidd, för det dåvarande vidtaga indragning av vissa sjömanshus m. m. Riksdagen kunde sålunda icke dela kommerskollegii av departementschefen förordade förslag därutinnan. Vad anginge storleken av statsbidraget, hade riksdagen ansett sig böra upptaga detsamma med oförändrat belopp.

Vid anmälan den 8 juni 1928 av riksdagens nyssnämnda skrivelse har Kungl. Maj:t i överensstämmelse med ett av kommerskollegium avgivet förslag i ämnet meddelat beslut om det å riksstaten för budgetåret 1928/1929 beviljade anslagets fördelning på följande sätt:

Till sjömanshuset i	Kronor	Till sjömanshuset i	Kronor
Falkenberg	400	Oskarshamn	7,500
Gävle	4,500	Piteå	500
Göteborg	23,600	Ronneby	100
Halmstad	5,600	Simrishamn	5,500
Haparanda	100	Skellefteå	100
Hudiksvall	100	Stockholm	4,500
Hälsingborg	9,000	Strömstad	10,400
Härnösand	2,500	Sundsvall	2,000
Jönköping	100	Söderhamn	1,600
Kalmar	8,000	Söderköping	100
Karlshamn	10,000	Södertälje	900
Karlskrona	2,700	Sölvesborg	2,500
Karlstad	400	Trälleborg	1,300
Kristianstad	1,400	Uddevalla	15,100
Kungälv	300	Umeå	400
Landskrona	2,800	Uppsala	100
Lidköping	800	Vadstena	100
Linköping	100	Varberg	1,500
Luleå	800	Visby	7,000
Lysekil	1,500	Västervik	10,700
Malmö	3,000	Västerås	300
Marstrand	7,000	Ystad	500
Norrköping	2,000	Örnsköldsvik	100
Nyköping	2,500		
		Summa kronor	162,000.

Vid anmälan av förevarande anslagsäskande har departementschefen an-
fört, bland annat, följande:

»I likhet med min företrädare i ämbetet hyser jag den uppfattningen, att
det vore i hög grad att beklaga, om icke en partiell reform av sjömanshus-
väsendet skulle kunna redan nu genomföras utan att man avvaktar utgången
av den tämligen vittutseende och svåröverskådliga pensioneringsfrågan. Jag
tillåter mig erinra om att 1915 års riksdag direkt givit uttryck åt samma
tankegång, då den i sin skrivelse nr 175 anförde, att förverkligandet av de
önskemål, som av riksdagen framhållits nämligen ökat statsbidrag till sjö-
manshusens förvaltningskostnader samt utjämning och förbättring av sjömans-
husens understödsverksamhet, icke borde fördröjas av en utredning av pen-
sionsfrågan och densammas slutliga lösning.

Visserligen synes 1928 års riksdag, på sätt framgår av ovan åberopade
skrivelse nr 10 A, i viss mån hava intagit en annan ståndpunkt till frågan.
Av den diskussion, som fördes i andra kammaren vid ärendets behandling
— i första kammaren förekom icke någon debatt — torde emellertid framgå,
att man icke i och för sig hyste några betänkligheter mot att redan nu
företaga förenklingar i sjömanshusväsendets organisation, något som näppe-

ligen är möjligt utan indragning av ett visst antal av de bestående sjömanshusen, men däremot ansåg det angeläget att frågan om disponerandet av de nu befintliga fonderna noggrant prövades särskilt i ändamål att förhindra, att några berättigade intressen härutinnan bleve förbisedda.

I anslutning härtill är det min avsikt att, innan indragningsfrågan förelägges Kungl. Maj:t till avgörande, underkasta särskilt denna del av frågan en noggrann prövning och därjämte även att undersöka, huruvida icke med hänsyn till ändrade förhållanden eller särskilda omständigheter ett eller annat av de utav kommerskollegium till indragning föreslagna sjömanshusen tillsvidare bör bibehållas.

Beträffande storleken av statsbidraget tillstyrker jag, att detsamma även för nästkommande budgetår upptages med samma belopp som under de senaste åren utgått eller 162,000 kronor.»

I samband med Kungl. Maj:ts förevarande förslag har utskottet till behandling förehått två motioner, väckta inom riksdagens andra kammare, den ena, nr 121, av herr *A. Törnkvist* i Karlskrona och den andra, nr 136, av herr *A. Andersson* i Falkenberg.

I den förstnämnda motionen har hemställts, att riksdagen måtte, i samband med beviljandet av ett anslag av 162,000 kronor som ersättning åt sjömanshusen, uttala, att det synes riksdagen att med indragning av sjömanshus bör anstå, intill dess riksdagen blir satt i tillfälle att i ett sammanhang behandla frågorna om sjömanshusens verksamhet.

I den senare motionen har föreslagits, att riksdagen måtte besluta, att Kungl. Maj:ts förslag i dess proposition nr 1 under tionde huvudtiteln, punkt 28, evad det berör indragning av Falkenbergs sjömanshus, icke måtte av riksdagen bifallas.

I fråga om de skäl, motionärerna anført till stöd för sina förslag, får utskottet hänvisa till motionerna.

*Utskottets
yttrande.*

Såsom ovan erinrats, framhöll sistlidet års riksdag i sin skrivelse nr 10 A, att, oaktat det vore önskvärt, att förenklingar i sjömanshusens organisation, så snart ske kunde, bleve genomförda, det icke syntes riksdagen lämpligt att, innan slutlig ståndpunkt kunnat tagas till omorganisationsfrågan i hela dess vidd, för det dåvarande vidtagna indragning av vissa sjömanshus m. m. Anledning för ett frångående av denna uppfattning synes utskottet i princip icke heller nu föreligga, dock att utskottet med hänsyn till gjorda påtalanden, att verksamheten vid vissa sjömanshus icke fullgöres på ett tillfredsställande sätt, ansett, att i dylika fall skäl förefinnas för verksamhetens nedläggande.

Vad beträffar storleken av det för sjömanshusen för nästkommande budgetår äskade anslaget, har detsamma syntes utskottet böra upptagas med samma belopp, som under senare åren beviljats, eller 162,000 kronor.

Utskottet hemställer alltså,

a) att riksdagen må å riksstaten för budgetåret 1929/1930 till ersättning åt sjömanshusen anvisa ett extra anslag av 162,000 kronor för beredande under år 1929 åt sjömanshusen av skälig ersättning för dem åliggande bestyr med värnpliktigas inskrivning och redovisning samt för andra dem åvilande uppgifter för statsverkets räkning;

b) att herr Törnkvists i Karlskrona ovanberörda motion, II:121, må anses besvarad genom vad utskottet ovan anfört; samt

c) att herr Anderssons i Falkenberg motion, II:136, likaledes må anses besvarad genom vad utskottet ovan anfört.

Stockholm den 17 maj 1929.

På statsutskottets vägnar:

ANDERS ANDERSON.

Närvarande: es under utlåtande nr 118.
